

Izbeja vsi četrtak in velja s postopno priditi v Maribor s postopno na domačo celo leto 12 dni, po letu 16 dni, čez leto 8 dni. Izveza Jugoslavije 56 dni. Narodna se pešje na upravišče Slovenskega Gospodarja v Mariboru, Korvika cesta 5. Lisi se dopelje do od-povedi. Narodna se pi-šuje v sponzi. Telefon interurban št. 145.

Posamezna številka stane 1.50 din.

Počtna plačana v gotovini.

Vrednivo je v Mariboru, Korvika cesta št. 5. Rokopis se ne vračajo. Upravnišče spoznajno sročeno, tiskanje in poštnice.

Časovni račun poštnice upada 1. junija št. 10.053. Telefon interurban št. 115.

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

44. številka.

MARIBOR, dne 30. oktobra 1924.

58. letnik.

Kriza vlade in parlamenta.

Hrvatski pesnik Gundulič pravi: »Stalna na svietu samo njena (menjava, sprememba) jest.« Ta dobropreizkušena resnica se obistinuje tudi na naši državi. Stalna v njej je samo sprememba, menjava vlade.

Tako je bilo od početka države do sedanjega trenutka. Vlade so pri nas bile kratkotrajne ter so se čisto menjavale. Druga je sledila drugi, nobena ni zadovoljila državljanov. Tudi v ustavotvorni in zakonodajni skupščini, kjer je pod Pašičevim vodstvom srbska fronta še najboljše držala skupaj, so bile delne vladne krize na dnevnem redu, dokler se ni v novembru 1922 razbila srbska skupna fronta radikalov in demokratov.

Ta stalna nestalnost, to neprestano menjavanje je znak in dokaz notranje bolezn, na kateri bolega država. Notranje zdravo bitje ne kaže na zunaj vednega nemira in menjavanja. Ta notranja bolezen bi se mogla z zdravniškim izrazom imenovati hypertrophia cordis — prenasičenost in čezmerno razširjanje srca. Kratko in jasno rečeno: čezmerni in pretirani beograjski centralizem. To nikakor ni zdravje, to je bolezen naše države. Odtod mrzlični nepokoj v državi, večkrat se pojavljajoči pretresljaji in stalno se pojavljajoči pojavi nezadovoljstva.

Centralisti, njim na čelu Pašič-Pribičevićeva klika (tropa), imajo proti temu bolehanju samo eden lek, in ta se zove nasilje, zapor, batina. Kdor se brezpogojno ne pokori centralizmu in vsem njegovim napravam in odredbam, s tem v haps (zapor), tam bo našel ozdravljenje! Tako se je vladalo v ustavotvorni skupščini, tako tudi pozneje v narodni skupščini, zlasti ko je letošnje spomlad Pašič svojo radikalno vlado hotel podpreti in okrepiti s Pribičevićevimi demokrati.

Pašič-Pribičevićeva vlada, ki je nastopila 27. marca 1924 ter je hotela na neevropski način vladati brez parlamenta, je vzbudila odpor ne samo v državi, marveč tudi po kulturni Evropi. Morala se je umakniti Davidovičevi vladi, ki je bila sestavljena 27. julija.

Ta vlada je zapisala na svojo zastavo red, zakonitost, poštenje, boj proti korupciji, kazni korupcionistom in sporazum med Srbi, Hrvati in Slovenci. Komaj pa je začela ta vlada izvajati svoj program, je že 15. oktobra padla kot žrtev laži, hujskarij in spletkarij Pašič-Pribičevićeve klike in njenih pomočnikov civilnega in vojaškega stanu.

Kriza vlade še sedaj ni rešena, marveč se je zadnji čas pretvorila v krizo parlamenta. Krivdo za to nosijo predvsem Pašičevi radikali in Pribičevićevi demokrati, ki krčevito branijo centralizem in z njim združeno korupcijo. Ti ljudje dobro vedo, da bo z odpravo centralizma in z vzpostavo avtonomistične državne ureditve

tudi korupciji odpela smrtna pesem. Zato uporabljajo vsa, tudi najgrša sredstva, ki so brezvestnemu kovarstvu na razpolago, da bi zabranili zopetni prind Davidovičeve vlade.

Pretekli četrtak so ti ljudje dobili pomočnika, kojega se iso nadejali. Bilo je že vse najvažnejše pripravljeno, da bi se zopet vzpostavila Davidovičeva vlada, pa je to rešitev krize pokvaril Radič.

O Radiču dokazuje politična zgodovina naše države, da hote ali ne hote pomaga Pašiču, kadar temu voditelju velesrbskega centralizma najslabša prede. To se je zgodilo večkrat, zlasti meseca maja, ko je že bila sklenjena smrtna obsodba za Pašič-Pribičevićevo vlado, pa je razglasitev te obsodbe preprečil Radič s svojim znanim oklicem, izdanim na Dunaju. Sedaj je Radič zopet preprečil vzpostavitev Davidovičeve vlade s svojim govorom, ki ga je imel v četrtak, 23. oktobra v Zagrebu na zborovanju svojih poslancev.

O Radiču je znano, da strašno rad govori. Njegova zgovornost je velika in čudovita, samo to je obžalovati, di ni vse to, kar govori, dosti premissljeno in pametno. Če se sme in mora od vsakega politika zahtevati, da govori pametno, se mora to zahtevati zlasti od voditelja stranke.

Radiča se je polastila neka čudna samoveljčljivost in pretirana domišljavost, v kateri smatra za pametno samo to, kar on misli in dela. V tej svoji domišljavosti je že večkrat pogrdil ne samo papeža, marveč tudi Hrvat ske škofe in duhovnike, torej sinove istega naroda kateremu on sam pripada in za kojega pravice se bojuje. Zadnji četrtak je bil posebno slabe volje. Mlatil je okoli sebe in napadal vse od najvišjega ustavnega činitelja v državi preko Pašiča-Pribičevića do Davidoviča in Korošca, da celo svoje lastne poslance, katere je poštno oštel, ker so se drznili v narodni skupščini glasovati za Ljubo Jovanoviča kot predsednika, ne pa za Vojo Veljkoviča, kakor je on zaukazal.

Radičev govor in njemu sledeče resolucije so med Pašič-Pribičević-Zerjavovimi centralisti vzbudile veliko veselje, v krogih ožjega bloka (Davidovičevi demokrati, Jugoslovanski klub, bosansko hercegovski muslimani) pa nevoljo in ostro grajo. Izpočetka je izgledalo, da se bo ožji in širji blok (širji blok — ožji blok in hrvatska seljaška stranka) na veliko škodo hrvatskega in slovenskega naroda razbil. Centralisti so to željno pričakovali in radostno napovedovali. Da ni prišlo do tega, so preprečili razumni voditelji bloka, med njimi zlasti dr. Korošec. Ti možje so izpodbili vse pomnožene spletkarije in odbili ojačene napade nasprotnikov in obvarovali blok pred razpadom ter tako tudi ohranili parlamentarni princip. Kajpada je tudi Radič takoj, ko je uvidel, kakšno zlo je povzročil s svojimi strastni-

mi, nepremišljenimi besedami, se takoj začel umikati, zaničati nekatere besede, druge pa pojasnjevali in omiljevati. Če bi šlo po njegovem, bi sedaj sporazumni blok bil razbit in Pašič-Pribičevićeva vlada bi že bila v sedlu.

Zanimivo je tudi, da se Radič dotika s Pašičem v zahtevi po volilni vladi. Obadva zahtevata takojšnje volitve. Pašič je to zahtevo postavil že letošnjo pomlad, ko so hrvatski poslanci prišli v Beograd. Radič pa je dal na četrtkovem zborovanju v Zagrebu sprejeti resolucijo o tem, da je edini izhod iz krize koncentracijska vlada vseh parlamentarnih strank — z izključitvijo obtoženih radikalnih ministrov in njihove okolice ter Pribičevićevih demokratov —, kateri se naj tako poveri naloga, da izvede svobodne volitve. Radič je pod hipnotičnim vplivom misli o bodočih volitvah, od katerih upa, da bodo število njegovih poslancev še pomnožilo. O upanju pa je znano, da se vsako ne izpolni. To se more tudi Radiču dogoditi v njegovi neomejeni nadi v volitve.

V hipu, ko pišemo te besede, še ne vemo, na katero stran se bo obrnila tehtnica ter padla odločitev. To pa vemo, da je naša stranka in z njo slovensko ljudstvo pripravljeno za vse: za delo, za boj in za volitve.

Kedaj je postala Davidovičeva vlada nevarna korupcionistom?

Od padca Pašič-Pribičevićevega režima težijo napor srbskih političnih krogov, izvzemši seveda poštnjakov, ki so se zbrali okrog Davidoviča in še drugih, ki niso razstopeni v parlamentu, za tem, da se ponovno uvede isti režim, če ne odkrito pa vsaj prikrito, a pri tem stvarno. Za beograjske politike okrog Pašiča je glavna zahteva srbska nadoblast v državi. Da ta nadoblast odločno odbija vsako enakopravnost in da z davki strašno obremenjuje slovenske in hrvatske kraje, smo dovolj brdsko izkusili v dolgih letih. Ker se srbska nadoblast v državi z večino Hrvatov in Slovencev, ali vseh takozvanih prečanov ne da izvesti potom parlamenta, zato Pašičeva politika tudi najhujše pobija parlament in parlamentarna načela, ki so v zapadno-evropskih državah temeljna podlaga države.

Radikalna stranka sili kot izrazita zastopnica velesrbsstva na vlado. Najprej se je reklo, da je treba razširiti temelje sporazuma in da je treba dati tudi radikalni stranki priliko pri sporazumni ureditvi države. Radikali in sporazum — to dvoje ne gre skupaj. Saj so radikali sporazumu vedno nasprotovali in se radi tega ne more pričakovati, da bi pomagali v duhu sporazuma urejevati državo. Zahtevo po radikalnem sodelovanju so v prvi vrsti postavili

Džungla.

Roman iz afriških pragozdov.

Angleški spisal E. R. Burroughs. — Prevedel Paulus. 30

»Jako značilno —! Zelo značilno —! Ampak sedaj vidite, gospod Filander, kako prav sem govoril! Da ni bilo vaše trmaste svojeglavnosti, že zdavnaj bi bila doma in marsikatera nevarnost pa marsikateri strah bi ne bil potreben! Prosim vas, da se v bodoče držite mojih modrih in treznih nasvetov!«

Gospod Filander je bil vse preveč srečen, da bi se zmenil za krivična profesorjeva očitavanja. Pograbil ga je za roko in vlekkel za seboj.

Srečna in vesela družba je bila tisto noč zbrana v koči. Še rano jutro jih je našlo v pogovorih. Pripovedovali so si svoje dogodivščine in ugibali, kdo bi utegnil biti njihov velikodušni in junaški rešitelj.

XVI.

Ine piše dnevnik.

Ko se je zdanilo, je bilo njihovo prvo delo, da so si poskrbeli za zajutrak. Odkar so stopili na suho, še niso ničesar užili. Glad jih je mučil.

Uporniki so jim pustili nekaj suhega mesa, moke, čaja, kave in sladkorja za prvo silo. Teh zalog so se lotili in si pripravili zajutrak, kakor se je pač dal pripraviti v njihovih omejenih razmerah.

Po zajutruku so se zbrali v posvet.

Uporni mornarji so jih vrgli na suho, ker so se jih hoteli iznebiti. Umorili bi jih bili, da se ni kapitan Barker potegnil zanje, tisti, ki ga je ustrelil prtilikavi Snake.

Vedeli so, kaj jih čaka.

Le slučaj jih je mogel rešiti. Obrežje je bilo pusto in neobljudeno, ladje tod niso pristajale, vobče menda blizu niso prišle. Le gol slučaj je utegnil pripeljati kako evropsko ladjo toliko blizu, da bi jo z znamenji opozorili nase.

Pripraviti so se morali, da bodo več tednov, morebiti par mesecev prebiti v samotni koči.

Predvsem in najprvo so si torej morali urediti stanovanje.

Koča je bila zanemarjena, nesnažna, les tu pa tam trheli. In — v kotu so ležali trije kostenjaki.

Clayton, ki je vodil posvetovanje in se vobče izkazal da je najpodjetnejši in najrazsodnejši, je svetoval, da jih spodobno pokopljejo, pa najsi bodo od kogarkoli. Sam je poiskal lopato in šel da izkoplje jamo.

Med tem sta se učenjaka Porter in gospod Filander lotila kostenjakov ter jih strogo znanstveno začela pregledovati.

Da je eden moški, drugi ženski, to sta brez vsakršnega dvoma koj ugotovila. Zelo pa sta se začudila, ko sta našla med kostmi velik zlat prstan enega izmed nesrečnežev. Na prstanu je bilo urezano ime »Clayton« in grb lordov Greystoke.

Koj so poklicali mladega Claytona.

Molče je mladi mož ogledoval prstan, nato pa dejal slovesno in ves ginjen:

»Ni dvoma, to je družinski prstan pravih lordov Greystoke, prstan, ki je izgini, odkar se je moj stric, brat mojega očeta ponesrečil —.«

»Toda kako je prišel prstan v tole koč, sem na obal divje afriške džungle?« je vzkliknila Ine.

»Le eno je mogoče, gospodična Porter!« je odgovoril Clayton resnobno. »John Clayton, lord Greystoke, ni utonil, kakor so poročale oblasti. Naselil se je v teje

koči, kdove kako in zakaj. Tukaj je umrl in tele kosti so edini zemeljski ostanki mojega ljubega strica —!«

Spoštljiv molk je zavladal in to in ono oko je kradoma pohitelo po borni sobici, ki je bila priča zadnjih dni ubogega lorda Greystoke.

Ine je rahlo dejala:

»Torej je tole njegova soproga, gospa Elza Clayton —?«

»Da!« je žalostno rekel mladi Clayton. »Ubožica! Nisem je poznal. Pa oče in mati sta vedela toliko dobrega in lepega povedati o mladi, plemeniti seprogi mojega strica —.«

Toda,« je pridjal z odločnejšim glasom, »tule sta stanovala! In tele reči so bile njune reči! Poglejmo, morebiti najdemo še več sledov o njunih zadnjih dnevih! Morebiti dnevnik —!«

Lotili so se predalov in omar, Ine je segla po knjigah.

»Ah, glejte!« je kmalu vzkliknila. »Glejte, tule je njegovo ime!«

»John Clayton, London« so brali na naslovni strani velikega slovarja. In kmalu je našel gospod Filander v neki drugi knjigi tudi ime Greystoke. Našli so še par brezpomembnih zapiskov, ki si jih je Clayton naredil med potovanjem, sledu pa ni bilo o kakem dnevniku.

»Nič ne de!« je pravil mladi Clayton. »To nam zadostuje. — Ubogi stric! Katera odurna, sovražna usoda ga je pač vrgla na tole negostoljubno obrežje —. In kaki so bili njegovi zadnji dnevi —?«

Vs' so molčali in težke slutnje so legale na njihove duše.

Ali ni bila usoda Claytonov čisto podobna njihovi usodi —? Ali ni tudi njih čakal enak konec —? Ali ne bodo morebiti že v kratkem prhnele tudi njihove kosti v teje koči —?

izven parlamenta stoječi in neustavni činitelji. To so pred vsem generali, ki se v Srbiji že od nekdaj vmešavajo v politiko. Ti nepoklicani in neustavni činitelji imajo veliko moč. Radi njih je padla Davidovičeva vlada, ki je prva v Jugoslaviji razpolagala s pravo parlamentarno večino.

Ko vidimo, kako veliko moč imajo nepoklicani politiki, se pa moramo vprašati, kako je to, da so pustili parlamentarno Davidovičevu vlado od 27. julija pa do 16. oktobra na oblasti. Odgovor na to vprašanje se takoj najde, če pogledamo v poslovni red parlamenta in njegovih odborov. Do 20. oktobra je tekla ena parlamentarna doba, z 20. bi se pa morala začeti druga. V parlamentarni dobi do 20. oktobra je bilo predsedstvo skupščine tako, kot se je sestavilo nekdaj pod Pašičevo vlado, ko hrvatskih poslancev še ni bilo v parlamentu. Radikalni pa niso imeli v rokah samo predsedništva narodne skupščine, ampak imeli so tudi večino v posameznih parlamentarnih odborih. Nove volitve skupščinskega predsedništva in odborov se pa izvršijo šele po otvoritvi nove dobne skupščinskega zasedanja in tako Davidovičeva poštena vlada pred 20. oktobrom ni mogla biti nevarna nepoštenim ljudem, ki imajo prvo besedo v Pašičevem taboru. Radikalna večina v posameznih odborih je lahko prepredila ali pa vsaj zavlekla vsako vladno odredbo proti korupcionizmu in za boljšanje uprave, ki bi za bodoče prepredila nepošteno in protiljudsko postopanje, kakoršno so radikali že nekdaj uvedli.

S tem, da so temni politični elementi mirno prepustili pred 20. oktobrom pošteno in pravično vlado na krmilu, so hoteli prikriti vse svoje zlobne namene ter varati svet, češ, poglejte, kako smo parlamentarni in stipljivi, ko pustimo, da naši nasprotniki prevzamejo vlado ter po svoje urejujejo državo. Ko pa se je bližal važni 20. oktober, so pa naenkrat vsi temni politiki stopili na plan z vso močjo. Računali so s tem, da se bo parlamentarna večina le uklonila, sprejela pod vsakimi pogoji radikale v vlado ter si dala od njih pri delu za sporazum, pri pobijanju korupcije in pri uvajanju poštene uprave vezati roke. Parlamentarna večina je pa te namene takoj spoznala in je z vso odločnostjo odklonila radikalske poniževalne predloge.

Ta odklonitev je radikale postavila pred edino možni in silno težki korak: Ali se lotijo nasilja in prave diktature proti parlamentarni in narodni večini, ali pa se pred njo umaknejo v opozicijo. Stranke parlamentarne večine se ne dajo oslepariti ter smatrajo samo one za sposobne in vredne sodelovanja pri izvajanju sporazuma, ki so čut in smisel za sporazum dokazali in ki imajo popolnoma čiste roke.

Prepeluhova sloveska republikanska stranka.

Gospod Albin Prepeluh je bil prej organiziran v socialnodemokratski stranki ter se bojeval za socialnodemokratska načela. Potem je tej stranki obrnil hrbet. Za ta izstop ni bil merodajen kakšen duševni prerod. Albin Prepeluh dozdaj v javnosti ni izpovedal, da so socialnodemokratska načela kriva ter da jih obsoja. Ako se je umaknil iz vrst organizirane socialne demokracije, je za to iskati razloge v njegovi užaljeni častihlepnosti. Ni se mogel uveljaviti kot voditelj in ni mogel priti do dostojanstva državnega poslanca. Zato je socialnodemokratski stranki zaklical: »Adijo! Pa zdrava ostanite!«

V resnobnem molku in z veliko spoštljivostjo so položili kosti nesrečnežev k končnemu počitku.

Za kostenjak v zibelci se dotadaj niso mnogo zmenili. Ko je gospod Filander zavijal drobne koščice v jadro, so se mu nekatere posebnosti na lobanji zazdele zelo sumljive.

Koj je lobanjo in tudi ogrodje natančno preiskal, zmajeval z glavo, poklical profesorja Porterja in oba sta se zatopila v polglasen, resen in znanstven pogovor.

»Kako značilno —! Zelo značilno —!« je pravil gospod profesor.

»Preklicano —!« je dejal gospod Filander. »Tako morava obvestiti Claytona!«

»Bežite bežite gospod Filander!« je ugovarjal profesor Porter. »Pustiva rajnim njihov večni mir in pokoj!«

In položili so koščice Kalinega mladiča poleg obeh Claytonov in nihče ni zvedel za dvome in znanstvene nazore obeh učenjakov —.

Na bližnjem drevesu pa je čepel Trzan ter radovedno opazoval počenjanje belokožcev. Najbolj ga je zanimalo ljubeznivo mlado dekle.

Čudna, nova čuvstva so se budila v njegovem srcu. Ni jih razumel.

Čutil se je samemu sebi, zakaj ga tako vleče k neznanim belim ljudem, zakaj se je toliko mučil, da je rešil mladega belokožca in oba nerodna trmasta starca. Kako smešni, strahopetni so bili ti »ljudje« —! In neumni —! Celo »živali«, njegovi nekdanji džungelski tovariši, so bili pametnejši, so si znali pomagati —! Če so bili tisti »ljudje« njegovega rodu, no, si je mislil, potem se mu res ni bilo treba ponašati s svojim potomstvom —.

Toda popolnoma drugačna je bila stvar z mladim dekletom. Čisto samo po sebi umljivo se mu je zdelo, da

Pravo Schicht-ovo milo z znamko „Jelen“

varuje Vaše drago perilo. Pri nakupu pazite na ime „Schicht“ in na znamko „Jelen“!

Ustanovil je svoj list, kateremu je dal naslov »Avtonomist«. Naslov je mnogoterega zapeljal, da je listu postal ne samo čitatelj, marveč naročnik. List je uporabljal kot sredstvo, s katerim je trkal na vrata gozovih strank, češ: odprite na stežaj ter pripravite sedeže časti in moči. Ker se nobena vrata niso odprla, pa je g. Albin Prepeluh ustanovil lastno stranko, v kateri je na široko odprl vrata kmetško-delavskim slovenskim republikancem.

Ako Albin Prepeluh izpoveda republikanizem, ni to zanj noben nov evangelij. G. Prepeluh je bil — in morda še je zdaj — socialni demokrat in kot tak je bil ter je republikanec. Republikanska stranka ni torej nič novega pod slovenskim solncem.

In vendar je nekaj razlike med prejšnjim in sedanjim Prepeluhovim republikanizmom. Prej je bil g. Prepeluhu učitelj republikanstva nemški pisatelj — po rodu žid — Karel Marx, ustanovitelj nemške socialne demokracije. Sedaj mu je učitelj republikanizma Stjepan Radič, voditelj hrvatske seljaške stranke. Albin Prepeluh je svoje somišljenike zbral na dveh konferencah. Prva je bila v Ptuj 12. oktobra, druga v Ljubljani 19. oktobra. Prve se je udeležilo 51 somišljenikov, druge pa skupno 86. Stevilo torej ni ravno veliko in ne vzbuja upanja na uspeh nove stranke. Pa g. Prepeluh se tolaži s tem, da so to bili sami »zreli in zavedni možje.« To tolažbo mu pustimo.

Na obeh konferencah je bila sprejeta resolucija, v kateri se izjavlja, da stopa Prepeluhova slovenska republikanska stranka v Ljubljani v federativno zvezo — zakaj rabi g. Prepeluh izraz federativna zveza, ko vendar latinska beseda foedus pomeni isto, kakor slovenska beseda zveza? — s hrvatsko republikansko seljaško stranko, ki ima svoj sedež v Zagrebu. Ta »federativna zveza« med Prepeluhovo stranko in Radičevu stranko stvarno pomenja, da bo slovenska republikanska stranka samo nekaka podružnica Radičeve stranke v Sloveniji. Zato pa je upravičeno in potrebno, da malo podrobneje in natančneje pregledamo Radičev republikanizem ter mu preiščemo srce in obisti.

Republikanec je tisti, ki hoče odpraviti kraljevsko oblast in čast ter kralja nadomestiti z izvoljenim predsednikom države. Ali je Radič takšen republikanec? Vobče zakaj je republikanec?

Francoski politični pisatelj grof Begouen je imel dne 12. oktobra t. l. v Zagrebu z Radičem razgovor, v katerem je Radič rekel med drugim: »Postavili smo v ospredje republikansko idejo in naša stranka se imenuje hrvatska republikanska kmetška stranka. To je bilo neobhodno potrebno, da po vojni v duši hrvatskega kmeta zatremo spomin na Habsburgovce. Hrvatski kmet je Habsburgovce istovetil z monarhično idejo ter jim je bil preje zelo zvest. Samo republikanska ideja je mogla porušiti to tradicijo (izročilo).«

jo je rešil Saborinih krempljev. Se več bi storil zanjo. Čutil je, da slabotno, nežno dekle potrebuje varuha, zaščitnika, in da mora on čuvati nad njo, jo braniti in ščititi —.

Ali je pomagal nerodnim belokožcem radi nje —? Ali ga je vlekle v njihovo družbo zato, ker je bilo pri njih nežno, belo dekle —?

In njegovega globokega razmišljanja ga je zbudil prestrašeni krik.

Pogledal je h kočii.

Belokožci so obstali sredi poti s pogreba in vne-mirjeni zrlji proti obali.

Ladja je počasi plula iz zaliva ven v odprto morje —.

»O — brezsrčneži!« je vzkliknil Clayton. »Obljubili so nam orožje, streljiva —! Sedaj pa odhajajo —!«

»To je vse naredil tisti Snake! Prav gotovo!« je pravila Ine. »Barker je sicer nahujskal mornarje v upor, pa pošten človek je bil. Rešil nam je življenje in da ga niso ubili, gotovo bi bil poskrbel za nas, preden bi nas bil zapustil same na temle praznem obrežju!«

»Škoda da nas niso obiskali pred odhodom!« je pravil profesor Porter. »Zahteval bi bil, naj nam pustijo zaklad. Brez svojega zaklada sem berač —!«

»Ne menite se za zaklad, očel!« je dejala Ine žalostno. »Vse naše nesreče je kriv tisti zaklad! Zaradi zaklada so umorili naše častnike, zaradi zaklada so nas izpostavili na pustem obrežju!«

»Beži beži, Ine! Ti si dobro dete, pa tvoja mlada glavica ni za resna življenjska vprašanja!«

In po teh besedah se je gospod profesor Porter obrnil, djal roke na hrbet ter dostojanstveno odkorakal proti džungli, z glavo sklonjeno pod težo svojih misli in vetrič si je poigral s kraki njegove dolge sukaje.

Radičev republikanizem ni torej nastal iz prepričanja, da je republikanska državna oblika vobče ali vsaj za našo novo državo boljša, kakor monarhična, marveč iz potrebe, da se med hrvatskim kmetiskim ljudstvom poruši habsburška ideja in spomin na Habsburgovce.

Radič ne daje republikanski državi kot taki prednost pred monarhično državo. On dobro ve, da je Francija republika, Anglija pa kraljevina, in vendar ima na Angleškem ljudstvo veliko več politične svobode in samoodločbe kakor pa na Francoskem. Zato je izjavil grofu Begouenu: »So monarhije, ki odtehtajo republiko. Poglejte Anglijo, ki se more smatrati za republiko, dasi ima na čelu namesto predsednika kronanega kralja. Kar je važno, je to, da bodi volja ljudstva najvišji zakon.« Po Radičevem torej ne gre za to, ali je na čelu države kralj ali pa izvoljeni predsednik, glavno je, da je odločilna ljudska volja.

O kralju naše države je Radič grofu Begouenu dal to le izjavo: »Kralj Aleksander je v Hrvatski spoštovan, v Srbiji ljubljjen; mi hočemo, da bodi vedno bolj spoštovan in ljubljjen. Njegovo ustavno in lojalno (zakonito) ravnanje za časa zadnje krize je za to dokaz doprineslo. Vemo mu hvalo, da se je odločno postavil proti korupciji in se ločil od Pašiča in njegove radikalne bande, da bi se vladalo pošteno in po parlamentarnih pravilih. Tu je dejansko temelj vsega vladanja: ljudska volja, formulirana (izražena) po ljudskih zastopnikih.«

Radič je torej ustenoval med Hrvati republikansko stranko, da iztrebi med hrvatskim ljudstvom poslednji spomin na Habsburžane. On republiki samoposebi ne daje prednost pred monarhijo. Kot vzor države mu je pred očmi ne republikanska Francija, marveč monarhična Anglija. On je tak republikanec, ki priznava in hvali kralja.

Na shodu v Vrpolju 19. oktobra je Radič izpovedal, kaj pomenja njegov republikanizem. Rekel je: »Vzklik: Živela republika, ne pomeni: Doli kralj, marveč pomeni: Doli vojna! Živel mir!« Proti vojni in za mir je dandanes vsek pameten in pošten človek. Toda miroljubnost ni znak republikanske države. So republike (kakor n. pr. Francija), ki niso miroljubne, marveč ogrožajo mir s svojim militarizmom. Kitajska je republika, odkar je leta 1912 pre-

Ine je otožna in ginjena gledala za njim, namignile gospodu Filanderu in mu šepnila:

»Pojdite za njim, da se spet kje ne izgubi! Pazite nanj! Saj veste, vaši skrbi ga zaupamo!«

»Od dne do dne je težje shajati z njim!« je vdihihni gospod Filander in majal z glavo. »Najbrž gre sedaj nad ravnateljja zverinjaka, da se mu potoži zaradi sinočišnjega leva —.

Pa gledal bom nanj, gospodična Porter! Saj je moj tovariš in prijatelj mladih nog. In rad ga imam, četudi se venomer prepirava —.

In gospod Filander je stopil za razmišljenim profesorjem. —

Trzan je opazil, kako hudo so se belokožci vznemirili zaradi odhajajoče ladje. Zaslutil je, da pomeni dogodek zanje nesrečo. Ladja ga je zelo zanimala in radoveden je tudi bil, kam se odpravlja, zato je sklenil, da bo pogledal za njo.

Šinil je skoz veje in prispel na obrežje severno od zaliva prav v trenutku, ko je plula ladja mimo.

Videl je, kako so hiteli mornarji po krovu, vlačili za vrvi in razgrinjali jadra. Krepek veter je pihal z dežele, jadra so se razpela in ladja je zaplula v odprto morje.

Z velikim čudenjem je gledal Trzan vse te nove reči. Kako rad bi bil na krovu, da niso bili na njem sami hudobni belokožci.

Ko je še zamišljen zrl za ladjo in sanjal, kam vse bi ga prepeljala čez sinje morje, zagleda njegovo histroko na daljnem severnem obzorju rahel dim. Še se je čudil, kaj bi naj pomenil novi pojav, ko opazi, da mornarji z nemirno živahnostjo begajo sem ter tja po krovu ter povezujejo jadra.

(Dalje prihodnjič).